

Lexikai interferenciák és kódváltási stratégiák második generációs magyar–francia kétnyelvű beszélők nyelvhasználatában

1. Bevezetés: A kutatásról. – Előadásomban a második generációs francia–magyar kétnyelvűség tárgyában végzett vizsgálataim néhány eredményét

View metadata, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to you by CORE

provided by ELTE Digital Institution

egyik (L₁), illetve a másik nyelven (L₂), a középpontban pedig a „klasszikus” kétnyelvűség áll, a két végpont azonban már nem része a kontinuumnak.

A gyűjtött anyag feldolgozása folyamatos, a további, más szempontú vizsgálatokról a későbbiekben szeretnék beszámolni. Tudomásom szerint – GERGELY JÁNOS vizsgálatain kívül (1968) – eddig nem készült olyan kutatás, ami a franciaországi magyar emigráció nyelvi helyzetével foglalkozott volna.

Az anyaggyűjtést 2006 tavaszán és 2007 márciusában végeztem az előzetes kapcsolatfelvétel és próbagyűjtések elvégzése után Párizsban és környékén, az Île-de-France területén, ahol a legmagasabbra becsülik a Franciaországban élő magyarok számát. A Magyar Katolikus Misszió becslése alapján Franciaországban körülbelül 30 000, a Magyarok Világszövetségének statisztikái szerint 40–45 000 magyar él (KOVÁCS 1999: 49). Nagy részük Párizs környékén, az ún. Île-de-France területén lakik, ahol számuk egyre nő.

A gyűjtés nyelvhasználati kérdőív segítségével, irányított beszélgetés (interjú) formájában zajlott.¹ Ezeknek az interjúknak a közel tíz órás hanganyaga írott formában háromszáz gépelt lapot tesz ki. A rendelkezésemre álló írásos anyag gerince az adatközlőimmel váltott ímélekből és sms-ekből tevődik össze. A gyűjtés során BELL szociolingvisztikai kutatásokra kidolgozott elvrendszeréből minden elv igazolódott (WARDHAUGH 1995: 22).

Adatközlőim kiválasztásakor második generációs magyar–francia kétnyelvűnek (a továbbiakban: 2FM) tekintettem azt a beszélőt, akinek legalább az egyik szülője magyar anyanyelvű, de ő maga Franciaországban született és ma is ott él. (Kutatásomnak nem volt célja a Magyarországon élő magyar–francia kétnyelvűek nyelvhasználatának vizsgálata.)

¹ Ezúton is szeretnék köszönetet mondani Mme Christina Jolynak, Msgr. Molnár Ottó atyának, Pulai Edina megbízott lelképásztornak, valamint az INALCO és a Párizsi Magyar Intézet munkatársainak, továbbá Párizsban élő francia és magyar barátaimnak. Köszönet illeti az adatközlőket és családjaikat, hogy önzetlenül rendelkezésemre álltak. Hálás köszönetem azoknak a tanárainknak is, akik a nyelvhasználati interjúk kérdőívének összeállítását és a dolgozat megírását észrevételeikkel, szakmai tapasztalataikkal segítették.

1. táblázat

Adatközlők és interjúk

Interjú sorszáma	Adatközlő azonosító jele	Adatközlő születési éve	Adatközlő neme	Adatközlő foglalkozása
1.	2FM1	1981	N	közgazdász
2.	2FM2	1984	N	egyetemista (közgazdaságtan)
3.	2FM3	1982	N	egyetemista (bölcészkar)
4.	2FM4	1986	N	egyetemista (fordító- és tolmácsképző)
5-6.	FM1	1960	N	hivatalnok
5-6.	FM2	1942	F	hivatalnok
5-6	2FM5	1987	N	diák (közgazdasági előkészítő)
5-6.	2FM6	1991	F	gimnazista
7.	2FM7	1987	N	egyetemista (bölcészkar)
8.	2FM8	1989	N	gimnazista (magyar érettségi előtt)
9.	2FM9	1970	N	közgazdász
9.	FM3	1952	N	titkárnő
10.	2FM10	1986	N	egyetemista (bölcészkar)
11.	2FM11	1971	F	művészettörténész

2. Emigráns nyelvi kontinuum: a Gonzo–Saltarelli-modell. – A kétnyelvűség-kutatók számos munkája bizonyítja, hogy emigráns helyzetben a csoportközi kommunikáció normáinak változása a nyelvcsere felé mutat. „A nyelvcsere a szinkrón változatok társadalmilag motivált újraelosztása különböző beszélők és különböző társadalmi környezetek szerint” (GAL 1979: 17, idézi BARTHA 1995: 39), mely mindig közösségi értelemben használt fogalom. Az egyén esetében nyelvvesztésről beszélünk.

Az eddigi vizsgálatok alapján kirajzolódó átmeneti nyelvi állapotot, az általam is vizsgált emigráns nyelvi kontinuumot, a Gonzo–Saltarelli-modell mutatja be. Eszerint már az emigráns kétnyelvű beszélők első nemzedékében (a továbbiakban: FM) megkezdődik az „elhalványulás”, a „fakulás” folyamata, a nyelv egyszerűsödése, a nyelvvesztés. A második nemzedék által elsajátított nyelv már ez az emigráns nyelv lesz. Az emigráns L_1 nyelvvesztés tehát a nyelvfelejtés, a hiányos elsajátítás és főként az L_2 intenzív befolyásának következtében jelenik meg. A kétnyelvűség-szakirodalom a nyelvvesztést kétféle szempontból is vizsgálja: ez alapján funkcionális és strukturális nyelvvesztést különböztet meg. Funkcionális nyelvvesztésről akkor beszélhetünk, ha az L_1 nyelv használata mennyiségileg visszaszorul, informális nyelvhasználati szintekre korlátozódik. A strukturális nyelvvesztés a nyelv-

használatot, a nyelv belső szerkezetét, a nyelvi rendszerben bekövetkező minőségi változásokat érinti (BARTHA 1995: 37–47).

Előadásomban a magyar–francia kétnyelvű beszélők strukturális nyelvvesztését vizsgálom. A hiányos nyelvelsajátítás kitöltendő űröket teremt, amelyeket analógias L_1 nyelvbeli átvételekkel vagy (a nyelvek egymásra hatásának következtében) L_2 nyelvből történő közvetlen vagy közvetett kölcsönzésekkel töltenek ki a beszélők. Az L_2 nyelv elemeinek L_1 nyelvre való adaptációja a fonetikai/fonológiai szinttől egészen a pragmatikai szintig megjelenhet (BARTHA 1995, CALVET 1993, GARMADI 1981, KONTRA 1990). Éppen ezért a kétnyelvűség-vizsgálatok során feltétlenül szükséges a nyelvi kölcsönhatások, kontaktus- és interferenciajelenségek, a kölcsönzések és kódváltások vizsgálata is.

3. Nyelvi kölcsönhatások, interferenciajelenségek. – A nyelvek egymásra hatásának, azaz „a nyelvi kölcsönhatásoknak számos fokozata van, s a hatás valamennyi nyelvi szintet érintheti. A szakirodalom e jelenségeket a fizikából kölcsönzött műszóval interferenciának nevezi. A nyelvi interferencia jelöli egyrészt a hatásfolyamatot magát, másrészt pedig annak következményét, eredményét” (KISS 1995: 202).

A nyelvi interferencia fogalmát első között URIEL WEINREICH használta 1953-ban megjelent *Languages in Contact: Findings and problems* című munkájában (WEINREICH 1953: 1). WEINREICH a nyelvi interferencia fogalmának meghatározásakor kiemeli, hogy a kétnyelvű beszélők mindennapi interakcióikban egynél több nyelvet használva, a nyelvek érintkezéséből adódóan a nyelvi normától, a sztenderd változatoktól való eltérő nyelvhasználatot hoznak létre. Néhány évvel korábban HAUGEN (1950) a kódeltérési folyamat közbülső állomásaként beszélt az interferenciáról, amely a „kódok váltakozó használata és az L_x -beli elemek L_y -ba való beépülése között foglal helyet. GROSJEAN (1982) ugyanezt az úgynevezett interlingvális devianciákkal azonosítja: azokkal a jelenségekkel, amelyek a másik nyelv hatásának tudhatók be; azzal a megszorítással, hogy az interferencia a beszélő szándékától független, nem tudatos folyamat” (BARTHA 1999: 118). Ez a meghatározás viszonylag közel áll WEINREICH definíciójához. Mindenképpen fontos leszögezni, hogy az interferenciajelenségek előfordulása egy tudattalan folyamat, nem „rontott” nyelvről, hanem egy nyelvváltozat létrejöttéről van szó. Éppen ezért dolgozatomban sem minősíteni, sem értékelni nem szeretném, hanem csak leírni kívánom a normához képest megfigyelhető változásokat, valamint feltárni ezek lehetséges okait.

Így az interferencia-definíciókból a Grosjean-féle meghatározást elfogadva, a nyelvek egymásra hatására és ezeknek a jelenségeknek a nyelvek belső szerkezeti sajátosságaiból fakadó okaira igyekszem koncentrálni. Vagyis az interferencia nem más, mint „1. valamely nyelvnek vagy nyelvváltozatnak a befolyása, hatása egy másikra; 2. valamely nyelvben vagy nyelvváltozatban nem az illető nyelvre vagy nyelvváltozatra jellemző – bizonyos szerzők így fogalmazzak: az illető nyelvek vagy nyelvváltozatok normájától eltérő – jelenségnek, szerkezetnek vagy elemnek a használata egy másik nyelvnek vagy nyelvváltozatnak a hatására” (KISS 1995: 202–3).

Az interferencia típusairól, akárcsak magáról a jelenségről is megoszlanak a vélemények. Az interferenciajelenségek a nyelv minden szintjén jelen lehetnek,

azonban a legszembevetőbb és – éppen ezért – legtöbbet vizsgált jelenségek a lexikai szinten helyezkednek el. JEAN-LOUIS CALVET (1993: 23) francia nyelvész interferencia-tipológiájában 1. fonéma szintű, 2. szintaktikai és 3. lexikai interferenciáról beszél. MACKEY (1976: 397–412) kanadai kétnyelvűség-kutató interferencia tipológiájában 1. kulturális, 2. szemantikai, 3. lexikai, 4. grammatikai és 5. fonológiai interferenciajelenségeket különböztet meg egymástól. Ezeket az elméleti osztályozásokat alapul véve és KONTRA MIKLÓS (1990) munkájára támaszkodva a következő saját tipológiai rendszert állítottam fel:

Fonetikai és fonológiai kérdések
Morfológiai kérdések
Lexikai kérdések
Szintaktikai kérdések
Pragmatikai és interkulturális kérdések

A strukturális nyelvvesztés témakörén belül a lexikai interferenciával kapcsolatos kérdéseket és az ezzel szorosan összefüggő kódváltásjelenségeket mutatom be részletesen. Ennek oka, hogy „bár a kölcsönzés a nyelv bármely szintjén megjelenhet, a kölcsönzés és a kódváltás meghatározása szempontjából a lexikon játssza a döntő szerepet” (BARTHA 1999: 119).

4. Lexikai interferenciák. – „A nyelvi egymásrahatás legismertebb típusa a szóképzleti vagy lexikai interferencia” (KISS 1995: 203). A lexikai kérdések körébe tartozó szókölcönzések terminológiája számos problémát vet fel. Maga a „kölcönzó” megnevezés is rendkívül problematikus, mivel mind a nyelvtörténet, mind a kontaktusnyelvészeti műszókincsében használatos, csak hogy más-más fogalmat értenek alatta (KISS JENŐ in KISS – PUSZTAI 2003: 40). LANSTYÁK ISTVÁN a „kölcönzó”-t nyelvtörténeti szempontból a „jövevényszó és az idegen szó egybefoglaló, rövid, egyértelmű” megnevezésére alkalmazza; míg szociolingvisztikai szempontból a magyar nyelv szlovákiai változatában (Fv) 1918 után bekerülő, közszlovák (Sk) eredetű szavakra is ezt a megjelölést alkalmazza, mert ezek a szavak „sem nem «idegen szavak» (a szlovák ebben a viszonylatban nem idegen nyelv, hanem másodnyelv), sem pedig nem «jövevényszavak» (mivel jó részükről több beszélő tudja, hogy Sk eredetűek, sok esetben az egynyelvűek is)” (LANSTYÁK 2006: 18–9).

PÉNTEK JÁNOS és BENŐ ATTILA ennél a meghatározásnál is tágabb értelemben használja a kölcönzó terminust, mert beleérti az egyszer előforduló, hapax szóalakokat, valamint a szószintű kódváltásokat is (PÉNTEK – BENŐ 2003: 68, idézi LANSTYÁK 2006: 19). Mivel gyakran nehéz különbséget tenni az alkalmi és az állandó kontaktushatások között, ezek terminológiájában is ellentmondások keletkezhetnek. Dolgozatomban az utóbbi, tágabb értelmezést fogadom el, és kölcönzónak tekintem a hapax szóalakokat, a szószintű kódváltásokat is.

Továbbá különbséget szükséges tenni a közvetett és közvetlen szókölcönzések, szóátvételek között is: Közvetlen kölcönzés a (1) szókölcönzés vagy direkt

kölcsönzés, ebből direkt kölcsönszók jönnek létre (pl. *classe prépa*²), háttérben pedig, interferenciahatásként a bázistartó kódváltás áll; (2) hangalakkölcsönzéssel keletkeznek az alaki kölcsönszók (pl. *ift*³ a francia hatására a *hifi* helyett, mert a francia ebben a szóban nem ejti a *h* hangot) szintén bázistartó kódváltás miatt; ide tartozik még a (3) hibrid hangalakkölcsönzés eredményeként létrejövő hibrid tő (a háttérben álló interferenciajelenség a hangalakvegyülés) és a (4) hibrid (szó)kölcsönzésből létrejövő hibrid kalkok (interferenciahatás: részfordítás). (Az utóbbi kettő részletes ismertetéséhez azonban nem áll rendelkezésemre megfelelő számú saját példaanyag.) Közvetett kölcsönzés a (1) tükörkölcsönzések vagy kalkkölcsönzések miatt létrejövő (egynemű) kalkok (ennek háttérben a tükörfordítás jelensége áll); a (2) jelentéskölcsönzések, melyek jelentésbeli kölcsönszavakat eredményeznek (interferenciahatás: jelentés-kiterjesztés); és a (3) stílusérték-kölcsönzés, mely stílusbeli kölcsönszókban realizálódik a stílusértékváltás miatt (LANSTYÁK 2006: 31).

A) *Intralingvális jelenségek*. – „Az eltéréseknek ebbe a csoportjába olyan szavak tartoznak, amelyeknek a SM-től [sztenderd magyar] eltérő használata a meggyöngült nyelvérzéssel (bevándorlók esetében), illetve a nem tökéletes nyelvelsajátítással (második generáció) magyarázható” (KONTRA 1990: 97). Az utóbbi jelenségre jó példa a rendhagyó tárgyesetek eltérő képzése: „*Úgyhogy ismer-tem őket, de csak egy pár nyarat, amikor mentünk nyaralni Magyarországon és eny-nyi*” (2FM1).

Az általam gyűjtött korpuszban további intralingvális jelenségek általában csak olyan beszélőknél fordulnak elő, akik nagyon jól beszélnek magyarul, és megpróbálkoznak az általuk jól tudott nyelvtani szerkezetek alapján egy hasonló, analógiás szerkezet létrehozásával. A magyart kevésbé jól beszélők ugyanilyen esetben analógiás szerkezetek létrehozása helyett az ismeretlen vagy nem biztosan tudott fogalmat egy francia kölcsönszóval helyettesítik. További példák az általam gyűjtött anyagból intralingvális jelenségekre:

2FM2: „*Az anyám meg a...azt nem...maroquinier...a táskásos.*”

SM⁴: *táskás*

2FM9: „*Az elenyésző és a nem tudom én mi között, elenyészhetőt mondtam, és nagyon tetszett nekik.*”

SM: az elenyésző és elhanyagolható kontaminációja

B) *Interlingvális jelenségek*. – Az interlingvális jelenségek köréből a közvetlen kölcsönzések mindig bázistartó kódváltás-típusú interferencia hatására jönnek létre az átvevő nyelvben, hangalakjuk az átadó nyelv hangalakjával egyezik meg (LANSTYÁK 2006: 31). Közvetlen szókölcsönzéssel közvetlen kölcsönszók (például az iskolával kapcsolatos szavak, mint a *mémoire* 'szakdolgozat'), hangalakkölcsönzéssel alaki kölcsönszók (pl. *céde* helyett *szédé*) jelennek meg a

² 2FM5-től való adat

³ 2FM2-től való adat

⁴ SM = sztenderd magyar

korpuszban. Közvetett kölcsönzés esetén nem kerül be idegen morféma az átvevő nyelvbe, így tükörkölcsönzés hatására tükörszó vagy tükörkifejezés keletkezik (pl. *ők cseréltek nevet a nevet változtattak* helyett). Ezek a kalkkölcsönzések dátumokban, tükörszók előfordulásában, passzív szerkezetekben, eltérő vonzathasználatban mutatkoznak meg a második generációs francia-magyar kétnyelvűek nyelvhasználatában. Közvetett kölcsönzés a jelentéskölcsönzés is, amely jelentésbeli kölcsönzők létrejöttét eredményezi (pl. *butik* 'bolt, üzlet' általános értelemben, a francia jelentést használva, a szűkebb magyar 'ruhaüzlet' jelentés helyett).

1. Közvetlen kölcsönzések, kódváltások. – Bázistartókódváltás-típusú interferencia hatására vendégszók jönnek létre az átvevő nyelvben, melyek közvetlen kölcsönzéssel keletkező közvetlen kölcsönzők. Ezeknek a hangalakja az átható nyelv hangalakjával egyezik meg (LANSTYÁK 2006: 31). „Mi az, ami nehézséget okoz, ha magyarul beszélsz?” – tettem fel a kérdést az irányított beszélgetésben. A hasonló tartalmú, gyakran ismétlődő válaszok miatt egyik adatközlőmet idézem: „...*hát hogy, hát így szókincs ... az a* vocabulaire? [...] *Hát ööö szók, valamit, tehát vannak olyan szavak, amit nem tudok magyarul és akkor, hát így, órákig, így kell keresni, hogy, hogy most ezt hogy mondják. És amikor olyannal beszélek, aki tud franciául, akkor már franciául mondom, hogy, mert nem tudom*” (2FM10).

a) Hangalakkölcönzés⁵. – A hangalakkölcönzés folyamata kölcsönhangalakokkal létrejövő alaki kölcsönzőt eredményez. Ezt a folyamatot a bázistartó kódváltás interferenciája váltja ki. Az interferenciahatás eredménye pedig az alaki vendégszó (i. m. 20). Olyan szavakat tekintettem a gyűjtött anyagban alaki vendégszónak, melyek mindkét nyelvben megvannak (francia eredetű jövevényszavak a magyarban, magyar eredetű jövevényszavak a franciában, vagy mindkét nyelvben meglévő nemzetközi szavak), de a magyar is másképp ejti őket, és a francia is. Kutatásaim alapján kiderült, hogy a 2FM beszélők magyar szövegkörnyezetben is francia kölcsönhangalakokkal ejtették ezeket a szavakat (pl. *Őrópa* a magyarosan ejtett *Európa* helyett).⁶ Bizonyos hangokat szisztematikusan „franciásan” ejtenek a fentiekben bemutatott szavakban:

1. Ilyen a francia úgynevezett néma *h*, amit magyar szövegkörnyezetben sem ejtenek, az idegen (pl. angol) eredetű szavakban. Például:

„*a televízió hátul van, minden ifi⁷ ki van díszítve*” (2FM2)

„*Van a Ari Potter⁸ ...és tévében is.*” (2FM7)

2. [ts] helyett [s] hang

„*mert nincs akszentusom*” (2FM5)

⁵ Más csoportosítások nem szószintű, hanem fonetikai szintű kódváltásként tartják számon ezt a jelenséget (NAVRACSICS 1999: 139).

⁶ KONTRA munkája alapján (KONTRA 1990) a hangalakkölcönzéseket kiejtés szerint írtam le, míg a közvetlen szókölcönzéseket és kódváltásokat a francia, illetve magyar helyesírás szabályai szerint igyekeztem lejegyezni.

⁷ „Magyarosan” *hifi*.

⁸ Harry Potter nevének franciás, *h* nélküli ejtése.

„A papa is hozott szédét...vagy dévédé, ami magyarul is van” (FM2)

3. [s] helyett [sz]

„most néztem meg valamelyik nap a sztatisztikát⁹ az interneten” (FM2)

„tehát ő, középkor...na...szakértő...hogya, nem, szpecialista¹⁰...” (2FM10)

b) Közvetlen szókölcsonzés, szószintű kódváltás. – „A legtöbb beszélőközösség kétnyelvű beszélői repertoárjában a kódváltás az egyik legalapvetőbb interakcionális forrásnak tekinthető” (BARTHA 1999: 122). Vita folyik arról, hogy a szókölcsonzés és az egyszavas kódváltás között tehető-e egyáltalán különbség, illetve mit nevezünk pontosan kódváltásnak. Nem könnyű eldönteni, hogy az adott „vendégelemet” a beszélő az adott megnyilatkozásban csak alkalmilag használja, vagy hogy ez a nyelvi elem (leggyakrabban lexéma) része a közösség nyelvi rendszerének (i. m. 120). Véleményem szerint alkalmi szókölcsonzésnek nevezhető egyetlen, L_x nyelvből való toldalékolatlan szó használata L_y nyelven¹¹; de az L_y nyelv szabályai szerint toldalékolt formában ugyanazt az L_x szót L_y mondatba helyezve már kódváltásról kell beszelnünk. Akkor is kódváltásról van szó, ha egyetlen – akár toldalékolt, akár toldalékolatlan – szóval a másik nyelvet hívja elő a beszélő, és emiatt akár ő, akár beszédpartnere a továbbiakban kódot (nyelvet) vált. A toldalékolatlan, egyszavas szókölcsonzések és a szószintű kódváltások viszont lényegében egybeesnek, egyazon jelenséget értünk rajta. KONTRA a jelenséget direkt kölcsonzésnek nevezi: „az ÁV [átvevő] nyelvben teljes az ÁÁ [átadó] nyelvi modell morfemikus átvétele, nincs morfemikus helyettesítés. A fonemikus helyettesítés lehet részleges vagy hiányozhat” (idézi BARTHA 1999: 119). Ezek a direkt kölcsonzések kölcsonszavak megjelenését fogják eredményezni az ÁV-ben. Milyen témakörből válogatott kölcsonszavak megjelenése a legjellemzőbb a 2FM beszélőinél?

α) I s k o l a i s z ó k i n c s , s z a k s z a v a k . Olyan szókincs, amire vagy nincsen magyar fogalom, mert más az iskolarendszer; vagy sosem esett szó róla otthon magyarul, mert ezeket a szülők sem tudják. Erről az egyik adatközlőm édesanyja beszélt nekem: „...*Ebbe abszolút szókincs magyarul nincs neki, szóval nem tudja mondani, nem tudja, mer nem is, és mondjuk én se tudnám, mer az iskolák neveit nem tom, mintha azt mondd hogy école de commence*¹², *ugye, ugye erről van most szó...*”. Ilyen szavak, melyek az interjúk során előkerültek, például a *stage* (‘szakmai gyakorlat’) a *mémoire* (‘szakdolgozat’) stb.

β) I n t é z m é n y n e v e k . A legtöbb problémát azoknak az intézményeknek a megnevezése okozta, amelyek Magyarországon teljesen más formában léteznek, mint Franciaországban. Klasszikus példa erre a *classe préparatoire* (‘egyetemi előkészítő osztály’) intézménye: „*En Párizsba megyek, de ez ilyen, hogy ööö vannak lycée*¹³*-k, amelyikbe ezt a prépa*¹⁴*-t lehet csinálni, de nem minden lycée-be, na most*

⁹ „Magyarosan” *statisztika*.

¹⁰ „Magyarosan” *specialista*.

¹¹ LANSTYÁK már a testetlen eszközökkel beépülő alkalmi kölcsonszó megjelenését is kódváltásnak minősíti, Z típusú kódváltásnak nevezi (LANSTYÁK 2006: 114–6).

¹² ‘kereskedelmi iskola’

¹³ ‘gimnázium’

¹⁴ *la classe préparatoire* beszélt nyelvi változata: ‘előkészítő osztály’

én egy párizsi lycée-ben vagyok. Hát most Párizsban meg Créteil-ben megszámlálva lehet, hogy összesen úgy lehet húsz húsz lycée, ami ilyen prépa-t csinál” (2FM5).

γ) *Éte lnevek*. Olyan francia ételek, amiknek nincs magyar nevük, vagy csak nem ismeri azt az adatközlő, mert otthon mindig franciául emlegetik. Például a karácsonyi ételekről, szokásokról szóló egyik interjú így zajlott:

- *Igen, kagyló. Mit eszünk más? Az a dinde.*
- *Pulyka.*
- *Pulyka. Vagy a chapon*¹⁵.
- *Chapon? Nem tudom.*
- *Nem tudnám megmagyarázni...magyarul.*
- *Az valami hal?*
- *Nem, ah oui, van is a saumon fumé*¹⁶.
- *És desszert?*
- *Az a bûche, bûche de Noël. A mama csinál zserbót is...*” (2FM2)

Olyan magyar ételek, amelyeknek csak franciául tudják a nevét, például: „*De amit szeretek és főztem a barátomnak már két hónapja... feuilles de chou*¹⁷...*tudod ez egy...*” (2FM3); „*...de vannak des petites nuilles*¹⁸ *az mi?*” (2FM4).

2. *Közvetett kölcsönzés*. – Közvetett kölcsönzésnél nem történik tényleges kódváltás, nem kerül be idegen morféma az átvevő nyelvbe, de a gondolatmenet szintjén mégis bekövetkezik valamiféle „kódváltás”, ami a szóról szóra fordított szerkezetekben, tükörszavakban, tükörkifejezésekben érhető tetten (BARTHA 1999: 119). Az egyik adatközlőm a tükörkifejezések keletkezéséről a következőt mesélte: „*Hát így át szoktam így, nem, nem lefordítani, de mondjuk, ha azt mondom, hogy «Nem tudod, ha jön a...?» vagy «Nem tudod, hogy jön...?» Én ezt most nem tudom, hogy, most, melyik a jó, de tudom, hogy én a franciáról mondom...*” (2FM10).

a) *Tükörkölcsönzés*. – A tükörkölcsönzések megjelenése a gyűjtött korpuszban számos kifejezés, nyelvi jelenség kapcsán vizsgálható. Leggyakoribb előfordulásuk tükörszókhoz, dátumokhoz, vonzatokhoz, valamint passzív szerkezetekhez köthető. A tükörkölcsönzést bemutató példákban a korpuszbeli adat alatt a francia és a standard magyar változatot is szerepeltetem.

- α) *Tükörszók*
2FM8: *nem nagyon ismerem, sajnos, a magyar történet*
F: *je ne connais pas vraiment, malheureusement, l’histoire hongroise*
SM: *nem nagyon ismerem, sajnos, a magyar történelem ~ történelmet*
2FM5: És hát ilyen emlékfénykép lehet...
F: *Et ça pourrait être une photo de souvenir.*

¹⁵ ‘hizlalt kappan’

¹⁶ ‘füstölt lazac’

¹⁷ ‘töltött káposzta’

¹⁸ ‘galuska’

SM: *És ez a fénykép emléknem / emlékembe készülhetett.*

β) *Dátumok*. – Kérdőívem első kérdése az adatközlő születési idejére vonatkozott. Már az erre adott válaszok alapján világosan látszik a francia nyelv és kultúra erős hatása: a fordított rendszerű „franciás” dátumozás dominanciája. A magyarban a sorrend: évszám → hónap → nap; a franciában: nap → hónap → évszám. (Természetesen a magyarban az sem mindegy, hogy az évet, a napot vagy a hónapot hogyan toldalekoljuk.) A feltett kérdés így hangzik: Mikor született?

2FM4: Júliusba, hatodikán, ezerkilencszáznyolcvanhat *születtem*

F: *le 6 juillet 1986*

SM: Ezerkilencszáznyolcvanhat, július hatodikán

2FM7: Huszonhatodik december ezerkilencszáznyolcvanhét

F: *le 26 décembre 1987*

SM: Ezerkilencszáznyolcvanhét, december huszonhatodikán

γ) *Passzív szerkezetek*

2FM3: *a magyar jobban hangzik, mint a francia*, ha jól van beszélve

F: *le hongrois sonne mieux que le français*, s’il est bien parlé

SM: *a magyar jobban hangzik, mint a francia*, ha jól beszélnek

FM1: *egy-kettő vers volt...* és egy kicsit az események voltak elmesélve

F: *il y avait un ou deux poèmes...* et un peu des événements ont été racontés

SM: *egy-kettő vers volt...* és egy kicsit elmesélték az eseményeket

δ) *Vonzatok*. – Az igék eltérő vonzatstruktúrájából számos interferenciajelenség adódik. A magyar igevonzatok széles skálájával szemben a francia igéknek csak *de* vagy *à*, illetve prepozíció nélkül használt tárgyi vonzatuk lehetséges. A *de* és az *à* vonzatok olyan prepozíciókból váltak igevonzatokká, amelyeknek irányjelölő szerepük van, akár csak a magyar igevonzatoknak. A *de* távolodást (fordítható *-ból/-ből*, *-tól/-től*, *-ról/-ről* toldalekkel), az *à* (megközelítő fordítása a *-ra/-re*) valamire való irányulást fejez ki. Számos példa van arra, hogy míg egy francia igének a vonzata *de*, addig ugyanannak az igének a magyar megfelelője már az *à* vonzat megközelítő magyar jelentésének felel meg, tehát például *-ra/-re* vonzata van. Íme néhány korpuszbeli példa:

2FM8: *Nem emlékszem a nevéről.*

F: *Je ne me souviens pas de son nom.*

SM: *Nem emlékszem a nevére.*

2FM4: *A unokatestvérem _mentünk* barátnő találkozni.

F: *Nous sommes allés avec mon cousin rencontrer une amie.*¹⁹

SM: *Az unokatestvéremmel mentünk*, hogy találkozzunk (egy) barátnőjével.

¹⁹ A *találkozni valakivel* kifejezésnek franciául prepozíció nélkül használt tárgyi vonzata van: *rencontrer quelqu’un* ‘találkozni valakit’.

b) Jelentéskölcsönzés: jelentésbeli kölcsönszók. – Talán az egyik legizgalmasabb feladat azoknak a szavaknak a vizsgálata, amelyek mindkét nyelvben létező lexémák, azonban a hozzájuk tartozó jelentések, jelentéshálózat eltérő: ezek a szavak tágabb vagy éppen szűkebb értelemben használatosak az egyik nyelvben, mint a másikban. Ilyen (a kutatás szempontjából releváns) francia eredetű szavak a magyarban is megtalálhatóak. Ezeknek a szavaknak a magyar nyelvben használt jelentése eltér a franciában használatos jelentésüktől. Az ilyen szavakat, kifejezéseket a francia szakirodalom „faux amis”-nak, vagyis „hamis barátok”-nak nevezi. „Az a jelenség, amikor két nyelv érintkezéséből fakadóan a szóátvétel során az átvevő nyelvben – pl. a magyarban – olyan, az átadó nyelvéhez – pl. a franciához – hangzásban és/vagy írásmódban nagyon hasonló szó keletkezik, amely azzal etimológiailag és/vagy jelentéstanilag összefügg, de az átvevő nyelvben más jelentésben honosodik meg” (BÁRDOSI–KARAKAI 1996: 226). Korpuszbeli példák a jelenségre:

FM2: *A Balaton, nem tudom még van-e? Van egy butik, enfin egy könyv...ööö...tár. Balaton neve. [...] Na, igen, könyvesbolt.*

F: *Le Balaton, je ne sais pas est-ce qu'il existe encore ? Il y a une boutique, enfin une biblio...thèque. Son nom est Balaton. [...] Alors, oui, une librairie.*

SM: *A Balaton, nem tudom megvan-e még? Van egy kis bolt, végülis egy könyv...ööö...tár. Balaton a neve. [...] Na, igen, könyvesbolt.*

A *boutique* szó a franciában boltot, kisiparos műhelyét jelöli, és csak az egyik jelentése a divatárú szaküzlet (REY réd. 1998: 150), míg magyarul ma csak ebben az értelemben használjuk „butik (írva *boutique* is) (Különleges) divatárut árusító kisebb bolt. fr⟨gör.⟩” (ÉKSZ.² 2003: 159).

FM9: *Ez az ő saját szalonjában van.*

F: *Ça se passe dans son propre salon / sa salle de séjour.*

SM: *Ez az ő (saját) nappalijában van.*

Franciául a *salon* szónak többféle jelentése lehetséges: (1) nappali, elegáns fogadóhelyiség (2) üzlethelyiség (3) kiállítás, vásár (4) nyilvános intézmény terme a nagyközönség részére (REY réd. 1998: 1201–2 és BÁRDOSI–SZABÓ 2007: 971). Magyarul a szalon szó jelentése szűkebb: (1) vendégek fogadására használt, díszesen berendezett szoba (2) irodalomtudományi szakkifejezésként irodalmi szalon értelemben is használatos (3) képzőművészeti kiállítás helyiségei (4) divatcikkek készítésével és eladásával, ill. szépségápolással foglalkozó műhely, üzlet. Viszont a szót magyarul nem használjuk egyszerű ’nappali szoba’ jelentésben (ÉKSZ.² 2003: 1219).

C) Kódváltási stratégiák a mondat szintű kódváltások tükrében. – „A kódváltás mondatok között és mondaton belül egyaránt jelentkezhet” (KISS 1995: 210). Attól függően, hogy a kódváltás egy megnyilatkozásnál

kisebb vagy nagyobb nyelvi egységet érint, bázistartó vagy bázisváltó kódváltásról beszélhetünk. Bázistartó kódváltás esetében „az ún. bázisnyelv²⁰ a diskurzus folyamán nem változik, a másik nyelvből, az ún. vendégnyelvből csupán vendégnyelvi betétek [...] kerülnek át a megnyilatkozásba” (LANSTYÁK 2006: 108). Például: „*Nem, nem nekem az...ça ne compte pas...nem...*”²¹ (2FM4). Azt a nyelvet tekintetjük bázisnyelvnek, amely szerkezetileg és/vagy mennyiségileg domináns egy két- vagy többnyelvű diskurzusrészletben (i. m. 109). „Ha a kódváltás nagyobb nyelvi egységet érint [...] bázisváltásról van szó. [...] Ha a diskurzusban sorozatosan találunk bázisváltásokat, bázisváltogatással van dolgunk” (i. m. 108–9). Például: „*Igen. Parce que c’est deux langues différentes...c’est normal mais j’ai sentiment...és tudtam²², hogy a magyar nyelvbe kellett olvasni és nem a francia nyelvbe... Akarnám igazán megérteni a könyvet, igazán megérteni, tudtam, hogy magyar nyelvbe kellett olvasni. Én szeretnék, nagyon szeretnék magyar könyvet...*” (2FM3).

Külön csoportot alkotnak azok a benyomáskeltő kifejezések, jelentésnélküli töltelékszavak, melyek akár egymagukban állva is egy egész kifejezésnek felelnek meg. Ezek érzéseket, hangulatokat közvetítenek, a másik nyelven való gondolkodást jelzik. Így magam is kódváltásnak tekintettem ezeket a jelenségeket. Ilyen töltelékszavak például: *alors, benh, enfin, voilà*. A különböző kódváltás-típológiák más-más módon igyekeznek csoportosítani ezeket a szerkezeteket.

1. K ó d v á l t á s - t í p o l ó g i á k . – POPLACK (1980) a megnyilatkozásban elfoglalt helyük szerint csoportosítja a kódváltásokat (idézi BARTHA 1999: 120). Ez alapján a következő kategóriákat állította fel (a példaanyag az általam készített szociolingvisztikai interjúkból származik):

a) Mondaton kívüli kódváltás (extrasentential v. tagswitching)

„...most ebbe az évbe a Sorbonne-ba járok. Itt, voilà, Párizsba.” (2FM2)

b) Mondatok közötti kódváltás (intersentential switching)

I: *És volt magyar barátod?*

2FM2: *Volt. Oui. Volt.*

c) Mondaton belüli kódváltás (intrasentential switching)

„De az se, je suis désolée, azt mindenkinek mondhatjuk...” (2FM5)

LANSTYÁK a kódváltás nyelvtani típusairól ír abban a tanulmányában, amelyet szlovák-magyar, szlovákdomináns²³, kétnyelvű beszélők kódváltásáról készített.

²⁰ A bázisnyelv tágabb értelmezése LANSTYÁKnál: az a nyelv, amely „a legalább egy megnyilatkozásnyi két- vagy többnyelvű diskurzusrészletben szerkezetileg és/vagy mennyiségileg domináns” (LANSTYÁK 2006: 109).

²¹ „Nem, nem nekem az...nem számít...nem...”

²² „Igen. Mert ez a két különböző nyelv...ez normális, de olyan érzésem van, hogy...”

²³ „Domináns kétnyelvűnek általában az a beszélőt szokták tartani, aki az egyik nyelvet jobban beszéli, mint a másikat; ennek megfelelően kiegyensúlyozott (balansz) kétnyelvűnek azt a beszélőt tekintik, aki mindkét nyelvét nagyjából egyforma – méghozzá egyformán magas – szinten beszéli” (LANSTYÁK 2006: 111).

Azt vizsgálta, hogy a mondat szintjén előforduló, mondatrészi szerepet betöltő kódváltott szekvenciák hogyan alkotnak kétnyelvű szintagmákat, hogyan épülnek be a kétnyelvű diskurzusba. Ez alapján különíti el a következő típusú kódváltásokat, melyeket saját példaanyagommal szemléltetek (LANSTYÁK 2006: 105–46 alapján):

- a) Testetlen eszközökkel történő beépülés – Z típusú kódváltás
„*Nem, boeuf*²⁴, *azt hiszem.*” (2FM2)
- b) Beépülés bázisnyelvi morfémák segítségével – B típusú kódváltás
„*És ott dolgozok egy service financier*²⁵-*ba.*” (2FM2)
- c) Beépülés vendégnyelvi morfémák segítségével – V típusú kódváltás
„*nem egyetemre járok, hanem egy lycéebe, en classe préparatoire*²⁶” (2FM5)
- d) Beépülés formális eszközök alkalmazása nélkül – H típusú kódváltás
„*...de nem ismerem a cousin*²⁷...” (2FM1)
- e) Töredezett megnyilatkozások – X típusú kódváltás
„*Nagyon jól értem....de....je ne pratique pas assez souvent*²⁸.” (2FM3)

2. A kódváltás pragmatikai funkciói 2FM beszélőknél.
– A legnehezebb és egyben legizgalmasabb kérdés a kódváltás háttérében lévő, rejtett motivációs rendszer feltérképezése, jelesül a kódváltás pragmatikai okai. Számos tényezőtől függ, hogy melyik nyelv éppen a domináns a beszélő mentális lexikonában: a beszélők számától, viszonyától, a beszédhelyzettől, a nyelvhasználati szintértől (melyik országban és hol beszélgetnek) stb. A fentiek alapján a nyelvhasználati interjúkban előforduló kódváltásjelenségek hat pragmatikai funkcióját különböztettem meg:

a) Az éppen aktuálisan domináns nyelven előbb jut a beszélő eszébe a mondanivalója, és mivel gyorsan közölni is szeretné azt, azonnal nyelvet vált. Példa a jelenségre: „*A nagyszüleim font des reproches à ma mère de ne pas nous avoir appris le hongrois*²⁹.” (2FM7).

b) Kódváltást eredményezhet az is, ha a beszélő rá akar kérdezni egy olyan szóra, fogalomra, ami a bázisnyelven nem jut eszébe. Ez a jelenség akár alkalmi szókölcsonzésnek is tekinthető. Viszont ha már franciául vezeti be az arra vonatkozó kérdését is, hogy hogyan mondunk valamit, vagy azt, hogy hogyan hangzik egy adott szó vagy kifejezés magyarul, akkor a beszélő kódot vált. A franciául elhangzó kérdést szinte minden alkalommal a megakadás-jelenségekre jellemző hezitációs szünet, szóismétlés vagy özés, illetve töltelékszavak megjelenése előzi meg (GÓSY 2005: 95–119): „*...Comment on dit...?*” (‘...Hogy mondják...?’) – hangzott el a kérdés többször is az interjúk során: „*Az nem volt. De...de volt egy régen, vele an-*

²⁴ ‘marhahús’

²⁵ ‘pénzügyi szolgáltatóközpont’

²⁶ ‘egyetemi előkészítő osztály’

²⁷ ‘unokatestvér’

²⁸ ‘...nem gyakorolok eleget’

²⁹ ‘A nagyszüleim szemrehányásokat tesznek az anyámnak, hogy nem tanított meg minket magyarul.’

golul beszélünk. Hát igen szerintem...és...ööö...úgy...mondjad...comment on dit...équilibre³⁰? ” (2FM1).

c) Azért is átválthatnak egy másik kódra a beszélők, mert szó szerint idéznek valakit, aki a másik nyelven beszélt hozzájuk: „Csak egyszer, amikor barátokkal voltunk, és akkor rájöttem, hogy az a fiú, aki most velünk van, az az a fiú, akivel magyarból érettségiztem. [...] Ketten voltunk, és akkor...egy olyan suliba járt, ahol nekem voltak barátaim és akkor egyik barátnőmnek volt a barátja, és akkor oppá én mondtam..., tudta a barátnőm, magyar vagyok és akkor nekem mondta «ah il est là³¹, a barátom magyar», bemutatkozom, és akkor rájöttem, hogy meg ő is rájött, hogy... ” (2FM5).

d) Előfordulhat, hogy egy metanyelvi megállapítás miatt szükséges az eredetileg elhangzott mondatot idézni ahhoz, hogy a beszélő meg tudjon magyarázni valamilyen nyelvi jelenséget. A következő beszélgetés, vita egy második generációs testvérpár (2FM5 és 2FM6) között zajlott. Itt is megfigyelhető a kódváltást megelőző hezitációs szünet, özés stb.

2FM5: *Van egy, ami elég sokszor jön. Az, amikor valaki...ööö...sajnálom...franciául nem tudom...*

2FM6: Je regrette.³²

2FM5: Je regrette, *de nem ugyanaz szerintem...sajnálom az nagyon... belső...Hogy mondjam?*

2FM6: *Azt jelenti az, hogy désolé(e)*

2FM5: *De az se, je suis désolé³³, azt mindenkinek mondhatjuk. A sajnálom az nagyon valami...c'est quelque chose presque d'intime finalement.*³⁴

e) Amikor a beszélő úgy érzi, hogy az aktuális beszédtema meghaladja a magyar nyelvi képességeit, kénytelen nyelvet váltani, ha meg akarja értetni magát, választékosan szeretné kifejtetni a véleményét (BORBÉLY 2001: 209). Ez a jelenség azoknál szokott gyakrabban előfordulni, akik domináns nyelvükön is igényesen fejezik ki magukat, és nem elégednek meg azzal, hogy egy hibásnak érzett nyelvhasználat, vagy elégtelennek gondolt szókincs miatt elsikkadjanak értékes gondolataik. Ezért váltanak az „erősebbnek” érzett nyelvre, mert úgy gondolják, hogy ezen választékosabban tudják kifejezni magukat. Ennek legfőbb oka általában, hogy csak ezen a nyelven ismerik az adott téma szaknyelvét. A következő beszélgetés a magyar nyelvtudás piaci értékéről szól. A magyar közgazdasági nyelv szókincsének hiánya végül arra készteti a beszélőt, hogy édesanyja (FM1) biztatására, nyelvet váltson:

³⁰ „...hogymondják...kiegyensúlyozott?”

³¹ „...á, itt van, a barátom magyar”

³² „Sajnálom.”

³³ „Le vagyok sújtva.”

³⁴ „A sajnálom az nagyon valami...az valami majdnem intim, bensőséges végül is.”

2FM5: ...most bekerült az Unióba, hogy az még egy plusz, hogy sok magyar Franciaországon nincs és hogy a hát...ööö...ezt most már nem bírom magyarul...

FM1: Akkor monddjad franciául!

2FM5: ...enfin le développement d'économie, le développement des flux avec la Hongrie, ils ont besoin...ils ont besoin...des personnes qui sachent parler le hongrois.³⁵

f) Klasszikus példa a kódváltásra a bázisváltogatás jelensége. A két- és/vagy többnyelvű, többgenerációs családon belüli diskurzusban a gyorsabb eszmecsere érdekében mindenki azt a nyelvet használja, amelyiken jobban ki tudja fejezni magát, hiszen mindenki ért mindkét nyelven: így 2FM beszélőim franciául, FM beszélőim (2FM beszélők szülei) pedig magyarul beszéltek, miközben egymással társalogtak. Ez azt is jelzi, hogy az aktív és a passzív nyelvtudás melyik nyelven, kinél milyen arányban áll egymással: 2FM beszélőim minden esetben jobb aktív nyelvi kompetenciát mutattak franciául, mint első generációs (FM) kétnyelvű szüleik. Ezzel szemben magyarul a szülők aktív nyelvi kompetenciája jóval magasabb, a 2FM beszélőkhöz képest (GAL 1979). A következő beszélgetés jól mutatja, hogy hogyan társaloghatnak az adatközlők olyankor, amikor a megfigyelő interjúkészítő távol van.

2FM8: Oui, j'aime bien quand je suis à Lovas.³⁶

FM2: Lovasba is szeretett, igen nagyon szeretett menni. Nem tudom, a hangulat más.

2FM8: Oui, volia! C'est l'ambiance qui est différente.³⁷

FM2: De hát az egész országba, mondjuk mindazok ellenére, hogy mit tudom én mindenki...

2FM8: C'est plus drôle.³⁸

FM2: Szóval igen, az is persze. A nyelvet az mind befolyásolja, ezek a dolgok. Valami fűződik hozzá. Valami emlék...

5. Összefoglalás. – Tanulmányomban a magyar–francia kétnyelvű beszélők strukturális nyelvvesztését kontaktusjelenségek megjelenésén keresztül vizsgálom. Bemutatom, csoportosítom és magyarázatot keresek a 2FM beszélőktől általam gyűjtött nyelvi anyagban megtalálható legfontosabb lexikai jelenségekre.

A strukturális nyelvvesztés témakörén belül a lexikai kérdésekkel és az ezzel szorosan összefüggő kódváltásjelenségekkel foglalkozom részletesen. A lexikai interferenciajelenségek nagyszámú korpuszbeli előfordulása is mutatja a

³⁵ 'Végülis a gazdaság fejlődése, a pénzáramlás felélénkülése Magyarországgal, szükségük van...szükségük van...olyan emberekre, akik tudnak magyarul.'

³⁶ 'Igen, nagyon szeretem, amikor Lovasban vagyok.'

³⁷ 'Igen, ez az! A hangulat az, ami más.'

³⁸ 'Ez sokkal mulatságosabb.'

francia nyelv dominanciáját, a 2FM beszélők magyar nyelvhasználatára gyakorolt hatását.

Az intralingvális jelenségek, majd az interlingvális jelenségek 2FM-beli előfordulását is számba veszem. Az interlingvális jelenségek köréből a közvetlen kölcsönzések mindig bázistartó kódváltás-típusú interferencia hatására jönnek létre az átvevő nyelvben, hangalakjuk az átadó nyelv hangalakjával egyezik meg. Közvetlen szókölcsonzással közvetlen kölcsönszók (pl. az iskolával kapcsolatos szavak, mint a *mémoire* 'szakdolgozat' vagy a *classe préparatoire* 'egyetemi előkészítő osztály' stb.), hangalakkölcsönzéssel alakí kölcsönszók (pl. *ifi* a *hifi* helyett) jelennek meg a korpuszban.

Közvetett kölcsönzés esetén nem kerül be idegen morféma az átvevő nyelvbe, így tükörkölcsönzés hatására tükörszó vagy tükörkifejezés keletkezik (pl. *ők cseréltek nevet*, a *nevet változtattak* kifejezés helyett). Ezek a kalkkölcsönzések dátumokban, tükörszók előfordulásában, passzív szerkezetekben, eltérő vonatkozásban mutatkoznak meg a második generációs francia-magyar kétnyelvűek nyelvhasználatában. Közvetett kölcsönzés a jelentéskölcsönzés is, amely jelentésbeli kölcsönszók létrejöttét eredményezi (pl. *butik* 'bolt, üzlet' általános értelemben, a francia jelentést használva, a szűkebb magyar 'ruhaüzlet' jelentés helyett).

A szószintű és mondat szintű kódváltásjelenségek vizsgálata során az általam gyűjtött anyagban akad példa mind a bázistartó, mind a bázisváltó, mind a bázisváltogató kódváltásra. Külön csoportot alkotnak azok a benyomáskeltő kifejezések, jelentés nélküli töltelék szavak, amelyeket a szakirodalom mondaton kívüli kódváltásoknak nevez (LANSTYÁK 2006: 31), és akár egymagukban állva is egy egész kifejezésnek felelnek meg (pl. *alors, voilà*). A különböző kódváltás-típológiákat a korpuszból vett példák segítségével ismertetem, majd a kódváltás okait, pragmatikai funkcióit veszem számba a második generációs francia-magyar kétnyelvű beszélőknél.

Reményeim szerint a megkezdett kutatásokat az első és harmadik nemzedék tagjaira is kiterjesztve szélesebb körben, még több adatközlő bevonásával tudom majd folytatni.

A hivatkozott irodalom

- BÁRDOSI VILMOS – KARAKAI IMRE 1996. A francia nyelv lexikona. Corvina Kiadó, Budapest.
- BÁRDOSI VILMOS – SZABÓ DÁVID 2007. Francia-magyar kézisótár. Dictionnaire français-hongrois. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BARTHA CSILLA 1995. Nyelvcseré, nyelvvesztés: szempontok az emigráns kétnyelvűség vizsgálatához. In: KASSAI szerk. 1995: 37–47.
- BARTHA CSILLA 1999. A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- BORBÉLY ANNA 2001. Nyelvcseré. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya, Budapest.
- CALVET, JEAN-LOUIS 1993. La sociolinguistique. PUF, QJ, 2731. Paris.
- ÉKSZ.² = PUSZTAI FERENC főszerk. 2003. Magyar értelmező kézisótár. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GAL, SUSAN 1979. Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria. Academic Press, New York – San Francisco – London.

- GARMADI, JULIETTE 1981. La sociolinguistique. PUF, Paris.
- GERGELY, JEAN 1968. Déformations subies par le hongrois parlé sous l'influence de l'usage permanent de la langue française. Paris.
- GÓSY MÁRIA 2005. Pszicholingvisztika. Osiris Kiadó, Budapest.
- GROSJEAN, FRANÇOIS 1982. Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism. Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- HAUGEN, EINAR 1950. The analysis of linguistic borrowing. *Language* 26: 210–31.
- KASSAI ILONA szerk. 1995. Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya, Budapest.
- KISS JENŐ 1995. Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KISS JENŐ 2003. Általános kérdések. In: KISS – PUSZTAI szerk. 2003: 11–68.
- KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. 2003. Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest.
- KONTRA MIKLÓS 1990. Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból. Az MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest.
- KOVÁCS ANDOR 1999. A világ magyarsága. Európa I. A Magyarok Világszövetsége Nyugati Régiója, Budapest.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2006. Nyelvből nyelvbe. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- MACKAY, WILLIAM F. 1976. Bilinguisme et contact des langues. Série B: Problèmes et Méthodes. 5. éd. Klincksieck, Paris.
- NAVRACSICS JUDIT 1999. A kétnyelvű gyermek. Corvina Kiadó, Budapest.
- PÉNTÉK JÁNOS – BENŐ ATTILA 2003. Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár.
- POPLACK, SHANA 1980. Sometimes I'll start a sentence in English y termino en Español: toward a typology of code-switching. *Linguistics* 18: 581–616.
- REY, ALAIN réd. 1998. Le Robert Micro. Dictionnaires Le Robert, Paris.
- WARDHAUGH, ROLAND 1995. Szociolingvisztika. Osiris – Századvég Kiadó, Budapest.
- WEINREICH, URIEL 1953. Languages in Contact: Findings and problems. Linguistic Circle, New York.

SZABÓ T. ANNAMÁRIA (szta83@gmail.com)

Studies about the Hungarian–French second generation's bilingualism – Lexical interferences and code-switching

The question of the Hungarian–French bilingualism has never been studied before (the only exception is Jean Gergely's study in 1968). This research was realised among French–Hungarian bilingual young persons in 2006 and 2007. The informants who are children of Hungarian emigrants live in Paris and around (Île-de-France).

This paper deals with the influence of the French language produced on their Hungarian. Especially the types and the frequency of the loanwords, the semantic loans and also the different type of code-switching. The reasons and motivations of these phenomena and their functions are also analysed. A further research would examine the attitude of the Hungarian–French bilingual young people to the Hungarian language and also the possibilities of the maintenance of the Hungarian language and traditions (e.g. family events, given names etc.) in France.

SZABÓ T., ANNAMÁRIA